

РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

**О Н О В Л Е Н Н Я З М І С Т У , Ф О Р М Т А
М Е Т О Д І В Н А В Ч А Н Н Я І В И Х О В А Н Н Я
В З А К Л А Д А Х О С В І Т И**

Збірник наукових праць

Наукові записки
Рівненського державного гуманітарного університету

Випуск 3 (46)

Заснований в 1996 році

Рівне – 2012

ББК 74.20

О - 59

УДК: 37: 371: 372: 373: 374: 376: 378: 379

Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: Збірник наукових праць.

Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 3 (46). — Рівне: РДГУ, 2012. — 150 с.

Збірник наукових праць містить статті з актуальних проблем теорії і методики виховання та навчання дошкільників, учнів і студентів, професійної орієнтації учнівської молоді, підготовки майбутніх педагогів.

Матеріали можуть бути корисними для науковців, працівників дошкільних і загальноосвітніх навчальних закладів, викладачів та студентів вищих педагогічних навчальних закладів.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор:

Пальчевський Степан Сергійович – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет).

Заступник головного редактора:

Янцур Микола Сергійович – кандидат педагогічних наук, професор (відповідальний редактор) (Рівненський державний гуманітарний університет).

ЧЛЕНИ РЕДАКЦІЙНОЇ КОЛЕГІЇ:

Бех Іван Дмитрович – доктор психологічних наук, професор, дійсний член НАПН України (Інститут проблем виховання АПН України);

Безкорвайна Ольга Володимирівна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Вербець Владислав Володимирович – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Воробійов Анатолій Миколайович – кандидат педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Дем'янчук Анатолій Степанович – доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АНВШ України (Міжнародний економіко-гуманітарний університет ім. академіка Степана Дем'янчука);

Карпенчук Світлана Григорівна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Коваль Ганна Петрівна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Литвиненко Світлана Анатоліївна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Лісова Світлана Валеріївна – доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АПСН (Міжнародний економіко-гуманітарний університет ім. академіка Степана Дем'янчука);

Малафійк Іван Васильович – доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет);

Павелків Роман Володимирович – доктор психологічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Петренко Оксана Борисівна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Поніманська Тамара Іллівна – кандидат педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет);

Руденко Володимир Миколайович – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський інститут слов'янознавства Київського славистичного університету);

Тищук Віталій Іванович – кандидат педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет);

Ямницький Вадим Маркович – доктор психологічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет).

Затверджено Вченою радою Рівненського державного гуманітарного університету (протокол № 7 від 24.02.2012 р.).

Збірник затверджений ВАК України як наукове фахове видання, в якому можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукового ступеня доктора і кандидата наук з педагогіки (постанова Президії ВАК України №1-05/7 від 9.06.1999 р. та додатки до постанови ВАК України від 11.10. 2000 р. № 1 – 03/8 і від 30.03.2011 р. № 1 – 05/3).

За достовірність фактів, дат, назв і т. п. відповідають автори статей. Думки авторів можуть не збігатися з позицією редколегії. Рукописи рецензуються і не повертаються.

Адреса редакції: 33028, м. Рівне, вул. Остафова, 31. Рівненський державний гуманітарний університет

ISBN 966 — 7281 — 09 — 05.

© Рівненський державний гуманітарний університет, 2012

14. Рекомендации Всесоюзной научно-теоретической конференции «Русский язык – язык дружбы и сотрудничества народов СССР». Для служебного пользования. Проект. – Ташкент: Ордена Трудового Красного Знамени типография Издательства ЦК КП Узбекистана. – 28 с.
15. Романенчук Б. Переслідування і російщення української мови, літератури й науки / Б. Романенчук; гол. ред. Л. Полтава // Російщення України: Науково-популярний збірник. Видання Українського конгресового комітету Америки, Ради оборони і допомоги Україні. – К., 1992. – С. 131-154.
16. Степанишин Б. Українська література: Підруч. для 9 кл. / Б. Степанишин. – К.: Арт-освіта, 2004. – 336 с.
17. Струкевич О. К. Історія України: Підуч. для 8-го кл. загальноосвіт. навч. закл. / О.К. Струкевич, І. М. Романюк, Т. П. Пірус. – К.: Грамота, 2008. – 272 с.: іл.
18. Турченко Ф. Г. Історія України. 10 кл.: Підруч. для загальноосвіт. навч. закл.: профільний рівень / Ф. Г. Турченко. – К.: Генеза, 2010. – 304 с.: іл., карти.
19. Турченко Ф. Г. Новітня історія України. Частина перша. 1914-1939 рр.: Підруч. для 10-го кл. загальноосвіт. навч. закл. – [Вид. 3-тє, виправл. та допов.] / Ф. Г. Турченко. – К.: Генеза, 2002. – 352 с.: іл.
20. Турченко Ф. Г. Новітня історія України (1945-1998): підручн. для 11-го кл. серед. шк. / Ф.Г. Турченко, П. П. Панченко, С. М. Тимченко. – К.: Генеза, 2000. – 304 с.
21. Чуб Д. Методи і засоби російщення України / Д. Чуб; гол. ред. Л. Полтава // Російщення України: Науково-популярний збірник. Видання Українського конгресового комітету Америки, Ради оборони і допомоги Україні. – К., 1992. – С. 75-90.

Резюме. В статтє рассматривается проблема вырождения нации в современной Украине, которая, по мнению автора, начинается из семьи и школы. Причиной демографического кризиса является разрушение национальной культуры, имеющее свои глубокие исторические корни. На основе множества исторических фактов, в основном изложенных в современных учебниках истории и украинской литературы средней общеобразовательной школы, автор подводит к выводу, что причиной разрушения национальной культуры были предыдущие колониальные условия существования Украины.

Ключевые слова: национальная культура, запрет печатать на украинском языке, уничтожение украинского языка, русификация.

The summary. The article considers the problem of degeneration of the nation in modern Ukraine, which, according to the author starts from family and schools. The reason for the demographic crisis is the collapse of the national culture that has its deep historical roots. On the basis of a set of historical facts, contained mainly in the modern history textbooks of Ukrainian literature and secondary schools, the author leads to the conclusion that the cause of the destruction of national culture had previous colonial conditions for the existence of Ukraine.

Key words: national culture, the prohibition to print in the Ukrainian language, the destruction of the Ukrainian language and, russification.

Одержано редакцією 23.12.2011 р.

УДК: 37. 034 – 053. 4

Т. І. ПОНІМАНСЬКА

НОРМАТИВНО-МЕТОДИЧНІ ОРІЄНТИРИ ГУМАНІСТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Резюме. Проаналізовано нормативні і програмові документи дошкільної освіти в аспекті вирішення завдань гуманістичного виховання. Показано розвиток проблеми виховання гуманності у дітей старшого дошкільного віку в змісті дошкільної освіти.

Ключові слова: дошкільна освіта, концепції дошкільного виховання, освітні програми, дитина старшого дошкільного віку, виховання гуманності, гуманістичне виховання.

Постановка проблеми. Розглядаючи дошкільний вік як період самоцінного розвитку особистості, вчені з цих позицій окреслюють цілісність процесу розвитку дитини в якості суб'єкта власного життя. Сутністю такого процесу є розвиток самою людиною власної природи, створення предметів культури, набуття кола значущих людей, виявлення себе перед самим собою. Ці проблеми є центральними в сучасній теорії і практиці гуманістичного виховання. Однак їх вирішення вимагає аналізу нормативно-методичної бази як механізму переходу теоретичних положень у практику виховання.

Виклад матеріалу. Починаючи з кінця 90-х років минулого століття, програми дошкільних закладів починають створюватися на концептуальних засадах гуманістичного виховання, натомість попереднім, які були програмами виховання, навчання чи програмами дитячого садка і не заявлялися як програми розвитку дитини. Водночас, варто визнати, що спрямування концепцій і програм на розвиток дитини було започатковано у Концепції дошкільного виховання 1989 р., яка була створена науково-дослідним колективом “Школа” та Науково-дослідним інститутом виховання АПН СРСР (науковий керівник В. Петровський) та затверджена колегією Державного комітету СРСР з народної освіти. У концепції була заявлена необхідність розробки основ науково-методичного забезпечення педагогічного процесу у дошкільних закладах. Воно мало розкрити вихователю суть педагогічної діяльності у відповідності до розробленого у концепції особистісного підходу до виховання дітей; орієнтувати вихователя у сучасних розвивальних технологіях навчання і виховання

у специфічних дитячих видах діяльності та спільній з дорослим діяльності за типом співробітництва; збагатити уявлення вихователів про здоров'я дітей, створити установку на забезпечення емоціонального благополуччя дитини у групі; допомогти вихователям освоїти нові прийоми розвитку індивідуальності дитини і нові "техніки" спілкування з дітьми [8].

Другий проект Концепції дошкільного виховання (керівник авторського колективу Л. Парамонова) того ж 1989 р. включає розділи "Діти і суспільство", "Виховання і всебічний розвиток дитини", "Дитячий садок і сім'я", "Забезпечення дошкільного виховання". У ній зазначалося, що програма виховання і розвитку має містити основний зміст роботи з дошкільниками в дитячому садку та сім'ї, вона служить для орієнтування в процесі розвитку дитини, оцінки і коректуванні роботи дорослого [7].

Гуманістичні ідеї концепцій дошкільного виховання 1989 р. були реалізовані в українських програмах "Малятко", "Дитина", "Дитина в дошкільні роки" та ін. Можна ставити питання щодо міри реалізації, однак, безперечно, ці програми, прийняті у 90-ті роки, вже відображали ідеї прийняття самоцінності дошкільного дитинства. Означені програми навчання і виховання дітей дошкільного віку були створені на засадах вітчизняної системи виховання, враховували дослідження українських учених того часу.

Певний вплив на визначення програмово-методичних засад виховання дітей дошкільного віку в Україні здійснила Концепція дошкільного виховання в Україні (К., 1993), у якій відзначено, що в умовах відродження суверенітету України визрівають можливості для створення таких дошкільних закладів, у яких би повною мірою були використані досягнення етнопедагогіки і світової педагогічної думки відповідно до виховних народних традицій та національних звичаїв.

Першою українською програмою гуманістичного спрямування стала програма "Малятко" (1991 р.), створена колективом науковців під керівництвом З. Плохій. У "Передмові" до програми зазначалось: "З відродження національних культур, очищенням джерел історичної пам'яті, відновленням принципів гласності, демократизації, гуманізації активізується природний процес пошуку педагогами нового, ефективного у вихованні дітей. Створення одного з варіантів нової програми є результатом такого пошуку, кроком до вдосконалення навчально-виховного процесу в дитячих садках України" [10, 3].

У розробці програми автори керувалися принципом гуманізації, зауважуючи, що гуманізація виховного процесу не обмежується стосунками педагога з дітьми. Цей принцип має визначити зміст виховної роботи. Тому програма передбачала ознайомлення дошкільників з найближчим оточенням, починаючи з сім'ї, рідного дому, села чи міста; набуття дітьми тих навичок та вмінь, які дадуть їм змогу брати посильну участь у житті дорослих; прилучення дітей до загальнолюдських цінностей. У програмі зазначається, що головною метою виховання є виховання цінностей. Саме цінності здебільшого детермінують потреби, які впливають на рушійні механізми активної діяльності людини. Будь-яка система виховання має на меті зробити для кожної особистості ціннісно-значущими норми й закони, якими керується суспільство. Цінності визначають зміст виховання, а виховання прагне прищепити дітям віру у прийняті цінності [10, 4].

Серцевиною змісту розділу програми "Малятко" є людинознавчий матеріал, а ознайомлення з навколишнім спрямоване на усвідомлення дитиною себе і свого найближчого оточення. У старшій і підготовчій групах програма «Малятко» серед головних завдань визначає формування моральних переконань, гуманного ставлення до довкілля, турботи про інших, допомоги, дієвого співчуття, вміння радіти за інших, розвиток уявлень дітей про такі риси характеру, як доброта, чесність, почуття відповідальності, справедливості, а також формування гуманних почуттів: співчуття, співпереживання тощо.

Вихованню гуманності дітей надається увага у програмі навчання і виховання дітей від 3 до 7 років "Дитина", в оновленому виданні (2004 р.) якої визначено принципи гуманізації виховання і навчання дітей: принцип рівності, згідно з яким діти й дорослі розглядаються як рівноправні складові частини людства; принцип діалогічного спілкування (гуманістичне педагогічне спілкування обов'язково створює умови для повноцінної участі в ньому дітей); спільна участь дорослих і дітей в організації життя групи (можливість спільно обирати улюблені заняття, планувати цікаві спостереження, прогулянки, продумувати зручне розміщення куточків для ігор та занять тощо); принцип орієнтації на кожен дитину як на індивідуальність, внаслідок дотримання якого основним завданням педагога стає не виконання програми, а виховання особистості; принцип пріоритету родинного виховання над суспільним.

У 90-х роках популярними були авторські програми, які створили завідувачі дитячими закладами Луганщини Лілія Блудова та Надія Дернович. Так, мета виховання за програмою "Створення умов природного розвитку дітей у системі дошкільного виховання" полягає в розвитку вільної, творчої, духовної особистості. Під природним вихованням Л. Блудова розуміє розвиток дитини в природних умовах, тому пропонує оригінальну систему загартувальних процедур, різноманітні форми роботи, спрямовані на інтелектуальний розвиток дитини. Автор вважає, що дитина має жити і виростати в атмосфері радості, активно пізнаючи світ, збагачуючись духовно. У програмі наголошується, що допомогти їй у цьому зможе тільки гуманістично спрямований, з належним рівнем культури вихователь, а також дитячий садок, який повинен бути для неї домішкою.

Програма Н. Дернович "Ладки" визначена автором як програма формування основ гуманістично спрямованої активної особистості дитини. Матеріал згруповано у два розділи – "Виховання і розвиток первинних потреб і формування матеріальної культури" та "Розвиток потреб у спілкуванні, в емоційних контактах і взаємовідносин з іншими людьми і виховання культури спілкування, поведінки, почуттів". Зокрема,

у програмі ставиться завдання формування уявлень про моральні форми відносин до оточуючих та спілкування. Програма орієнтує вихователів спонукати дітей виражати своє відношення до вчинків однолітків, давати об'єктивну доброзичливу оцінку, справедливо оцінювати свої вчинки, виявляти гуманні почуття: доброзичливість, турботу, чуйність, співчуття. Програма наголошує на формуванні здатності дотримуватися правил взаємовідносин гуманної, колективістської спрямованості без нехтування інтересами особистості.

В українських дошкільних навчальних закладах з метою оновлення навчально-виховного процесу використовують концептуальні підходи та окремі положення зарубіжних програм навчання і виховання дітей дошкільного віку, створених на засадах гуманістичного виховання.

Однією з перших новітніх російських програм була програма “Витоки”, створена співробітниками Центру “Дошкільне дитинство” ім. О.В. Запорожця (Москва), опираючись на базові характеристики особистості дитини: компетентність (інтелектуальну, мовленнєву, соціальну, фізичну), креативність (здатність до творчого вирішення проблем), ініціативність, самостійність і відповідальність, довільність, свободу поведінки і безпеки, самосвідомість і самооцінку. Прикметною, на наш погляд, є зауваження самих авторів щодо типу означеної програми – “програма, яка бажає стати власне програмою”. У програмі «Витоки» дитина є центральною фігурою освітнього процесу. Мета програми – різнобічний розвиток дитини; формування у неї універсальних, у тому числі творчих, властивостей до рівня, що відповідає віковим можливостям і вимогам сучасного суспільства; забезпечення для всіх людей рівного старту розвитку; збереження і укріплення їх здоров'я.

На нових філософсько-концептуальних засадах побудована програма “Дитинство”, створена науковцями кафедри дошкільної педагогіки Російського державного педагогічного університету ім. О.І. Герцена (Санкт-Петербург). Програма спрямована на забезпечення єдиного процесу соціалізації та індивідуалізації особистості і передбачає власне програму та педагогічну технологію її реалізації. В основі технології – інтеграція пізнання, спілкування з дорослими й однолітками, ігри та інші види дитячої діяльності (предметної, трудової, зображувальної, мовленнєвої, театральної, експериментальної). Накопичення дитиною цінного досвіду пізнання, діяльності, творчості, досягнення своїх можливостей, самопізнання сприяє розкриттю вікового потенціалу дошкільників. Зміст програми умовно об'єднано навколо чотирьох нових блоків: “Пізнання”, “Гуманне ставлення”, “Творення”, “Здоровий образ життя”.

Блок “Гуманне ставлення” спрямований на орієнтацію дітей на доброзичливе, бережливе, турботливе ставлення до світу. Це розуміння дітьми життєвих потреб усього живого, емоційних і фізичних станів людини, здатність до співчуття і вияву активної, дієвої участі до близьких, однолітків, інших людей, а також до тварин і рослин.

Програма “Розвиток” (Л. Венгер, О. Дяченко) є однією з провідних у дошкільній освіті Росії. Її вихідними положеннями є теорія О. Запорожця про самоцінність дошкільного періоду розвитку, переходу від утилітарного розуміння дошкільного дитинства до його гуманістичного усвідомлення та Л. Венгера про розвиток здібностей як універсальних дій орієнтування у довкіллі за допомогою специфічних для дошкільника образних засобів вирішення задач. В основу змісту програми покладено збагачення дитячих видів діяльності на основі налагодження довірчих стосунків вихователя з дітьми, вираховування індивідуальності дитини.

Одним з варіантів програми “Розвиток” є програма “Обдарована дитина”, зорієнтована на своєчасне виявлення і спрямування розумових і художніх здібностей дітей, а також на розвиток специфічних видів діяльності, на пошук сфер, у яких їхній потенціал може розкритися найповніше. Автори програми – співробітники Інституту дошкільної освіти і сімейного виховання Російської Академії освіти.

Програма “Райдуга”, створена у лабораторії дошкільної освіти Інституту загальної освіти Міністерства загальної і професійної освіти Росії під керівництвом Т. Доронової, за змістом і структурою спирається на сім найважливіших видів діяльності й занять, у процесі яких здійснюється виховання і розвиток дитини: фізична культура (червоний колір), гра (оранжевий), зображувальна діяльність і ручна праця (жовтий), конструювання (зелений), заняття музичним і пластичним мистецтвом (блакитний), заняття з розвитку мовлення і ознайомлення з навколишнім світом (синій), математика (фіолетовий). Методологічно вона ґрунтується на визначенні провідної ролі діяльності у психічному розвитку дитини, необхідності створення спеціальних умов для її самостійних, цілеспрямованих дій, постановки нових цілей, створення ігрової мотивації, спілкування та особистої зацікавленості.

У Росії затверджена також “Примірна загальноосвітня програма виховання, навчання і розвитку дітей раннього і дошкільного віку” (2004 р.), яка, за словами авторів, задає базовий зміст освітнього процесу у дошкільних закладах і передбачає варіативність у його реалізації. Вона містить 3 блоки: 1) характеристику дітей кожного психологічного віку (немовлячого, раннього, молодшого і старшого дошкільного); 2) зміст навчання, виховання і розвитку всіх груп дитячого садка за основними напрямками: здоров'я і фізичний розвиток, соціальний, пізнавальний і естетичний розвиток; 3) інтегральні показники розвитку. Суттєвим для проблеми гуманістичного виховання є те, що зміст навчання, виховання і розвитку представлено у формі завдань для педагога, що передбачають три вектори вирішення: 1) безпосередні виховуючі і навчаючі впливи педагога на дітей; 2) організація педагогом ситуацій, що забезпечують розвивальну взаємодію дітей між собою; 3) організація педагогом предметного середовища, що ініціює дитяче експериментування і постановку проблем.

Унікальну програму неперервної освіти дітей від 2 до 10 років “Золотий ключик” створили психологи Інституту психології ім. Л. Виготського О. Кравцова, Г. Кравцов, О. Бережковська та ін. Серед відмінностей від

традиційних програм варто виокремити: різновіковий склад груп дошкільнят і молодших школярів, навчання школярів у дошкільних навчальних закладах, активне залучення сім'ї, коли члени родини залучені до життя закладу. Основу життєдіяльності дітей складає спеціальна система подій, які проживаються дітьми разом із дорослими, що дозволяє збудити дитячу ініціативу і ввести дітей у смисловий контекст культурних традицій. Як наголошують автори, просторі подій – це реальна можливість зміни позицій дорослого у навчально-виховному процесі, оскільки за такою системою вихователь не вчить і не виховує, а перш за все, живе спільним із дітьми життям, цікавим для всіх учасників, і вирішує свої педагогічні завдання у процесі цього життя.

Означений освітньо-виховний простір автори програми пропонують створювати на основі: 1) загальної логіки проведення всіх запланованих у програмі подій; 2) створення у кожній групі неповторного співіснування запланованих подій і тих, що виникають з досвіду дитини. Тобто сплановані педагогом події задають смисл спільної діяльності і створюють емоційно насичені уявлення дітей про ті чи інші культурні традиції, галузі знань; інші події створюють необхідні умови для узагальнення досвіду, його рефлексії та усвідомлення.

На вирішення завдань гуманістичного виховання спрямована програма російського дослідника С. Козлової “Я – людина”, яка супроводжується методичними розробками щодо того, як навчити дитину розуміти і оцінювати себе, а на основі пізнання себе – і іншу людину, співчувати і співпереживати.

Авторська програма розвитку самосвідомості дошкільників і мовленнєвої активності “Відкрий себе” О. Рилеєвої розроблена в межах авторської концепції дошкільного виховання “Я сам”. У програмі зроблена спроба вирішити питання спадковості між дошкільною і навчальною освітою на основі особистісного розвитку дитини. Так, свідомою готовністю до навчання в школі, високий рівень її довільності, позитивна Я – концепція дає дитині значні переваги перед однолітками. Ці якості відіграють особливо важливу роль у процесі адаптації дошкільника до умов шкільного життя. Такі діти швидше і глибше засвоюють програму початкової школи, комфортніше почувають себе на заняттях, менш схильні до шкільних страхів і нервових розладів.

Білоруська програма “Пралеска” спрямована на забезпечення фізичного і психічного здоров'я дітей, їхнього особистісного, емоційно-вольового, інтелектуального розвитку. Сприятливе мікросередовище має забезпечити формування у вихованців дошкільного закладу почуття захищеності, довіри до людей, емоційного комфорту у взаєминах “дитина – дитина”, “дитина – педагог”. Програма розвитку, виховання і навчання, яка задає стандарт дошкільного виховання, націлена на різнобічний, гармонійний цілісний розвиток виховання дошкільного закладу, забезпечення спадковості при переході дітей наступний віковий щабель. У ній репрезентовані як базисність (стандарт, основа розвитку), так і варіант її реалізації. Загальні базисні блоки програми формують розділи “Пізнай, щоб виховувати”, “Рости здоровим, малюк!”, “Співпрацюємо з родиною”, “Умови перетворення Програми в педагогічну практику”. Вичленована базисна частина і програми кожної вікової групи. Як базисні в них виступають такі компоненти: завдання розвитку і виховання; характеристика психофізичного розвитку, показники розвитку (“якими стали наші вихованці”); базисні характеристики психічного розвитку дітей.

Базовий компонент дошкільної освіти України визначає вимоги до змісту, рівня та обсягу дошкільної освіти, які є основою оцінки певного освітнього рівня, встановлення норм, які узгоджують інтереси дитини й потреби суспільства щодо освіченості особистості. Йдеться про вироблення певної життєвої позиції дошкільника, розвиток його елементарної життєвої компетентності [2]. У Базовому компоненті дошкільної освіти в Україні завдання виховання гуманності включені до змісту соціальної компетентності дитини, яка представлена у сфері життєдіяльності “Люди”. Це навички відповідної поведінки, свідоме ставлення до себе як до рівної з іншими людьми особистості, інтерес до людей та спілкування з ними, готовність сприймати соціальний досвід, співпереживання, співчуття, бажання пізнавати людей, робити добро.

Зміст Базового компонента дошкільної освіти від традиційних програмових документів відрізняється тим, що його матеріал структуровано за сферами життєдіяльності. Зокрема, у сфері “Люди” формування ціннісних орієнтацій посідає провідне місце і розглядається як прилучення дитини до загальнолюдських цінностей у процесі індивідуального розвитку. Новим у Базовому компоненті є інтеграція підходу до виховання дітей, орієнтація на цілісний розвиток особистості дитини в сфері “Люди”, на відміну від традиційного, за яким виховні завдання “розносяться” за напрямками морального, духовного, соціального виховання. Такий підхід відповідає меті гуманістичного виховання – створенню умов для самореалізації особистості.

Загалом, як зазначено у розділі “Люди” Коментаря до Базового компонента дошкільної освіти, гуманістична спрямованість дитини старшого дошкільного віку може бути охарактеризована за такими компонентами соціальної компетентності:

- пізнавальний – рівень і зміст знань про людину, близьких та далеких дорослих людей, людей різного віку і статі тощо (поінформованість);
- ціннісний – ставлення до людини як до найвищої цінності, повага до життя і діяльності, гідності кожної людини (гуманність);
- емоційний – інтерес до людей, бажання спілкуватися з ними, пізнавати їх, прагнення бути схваленим іншими людьми, вміння співчувати, співпрацювати, розуміти емоції та почуття інших і керувати своїми почуттями у процесі спілкування (чуйність);
- оцінний – вміння об'єктивно оцінювати вчинки людей та їхні взаємини, бути толерантним, справедливо ставитися до людей (справедливість);

– поведінковий – оволодіння етичними еталонами поведінки та спільної з іншими діяльності, вміння пропонувати, надавати і приймати допомогу, здійснювати моральні вчинки з власного бажання, уміння спілкуватися (моральна активність) [9, 157-161].

Відповідно до Закону України “Про дошкільну освіту” та Базового компоненту дошкільної освіти в Україні створено Базову програму розвитку дитини дошкільного віку “Я у світі” (керівник авторського колективу і науковий редактор О. Кононко). Як зазначено у вступі, програма стратегічна за своїм характером, визначає основоположні, принципово важливі для розуміння напрямів оновлення змісту та гуманізації цілей дошкільної освіти положення. Програма покликана бути дороговказом у процесі пошуку сучасних підходів до організації ефективного, такого, що відповідає вимогам сучасності, життєвого простору – природного, культурного, соціального, простору “Я”; окреслює мінімально необхідний для цього перелік вимог та умов. Це програма відкритого типу, оскільки залишає науковцям і педагогам можливість подальшої розробки варіативної частини змісту, створення регіональних та авторських програм даного напрямку, врахування культурних особливостей та індивідуального досвіду дошкільника [1, 4].

Висновки. Базова програма розвитку не заперечує розробки на її основі програм виховання і навчання. Постає питання про можливість створення (оновлення чинних) програм виховання і навчання. Адже введення державних програм “Малютко” і “Дитина” у свій час не відміняло попередньої програми виховання і навчання, яка сама відійшла в історію. Це дає підстави для висновку про те, що питання про взаємодію програм в умовах варіативності змісту виховання має вирішуватися шляхом вибору дошкільними закладами. Варіативність програм має бути забезпечена в умовах демократичного характеру системи дошкільної освіти. З іншого боку, знання особливостей різних програм дає можливість педагогу вносити творчість у роботу за державними програмами.

Водночас, ми констатуємо, що у сучасних програмах дошкільних освітніх закладів питання гуманістичного виховання існують у контексті вирішення інших освітніх завдань і вони не виокремлені як спеціальні. Саме недостатня розробленість системи гуманістичного виховання та представлення його у чинних програмах виховання, навчання і розвитку дітей у дошкільних навчальних закладах виступає в якості однієї з причин помилок і типових ускладнень, що трапляються у масовій практиці роботи дошкільних навчальних закладів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Базова програма розвитку дитини дошкільного віку “Я у світі” / наук. кер. та заг. ред. О. Кононко. – [3-тє вид., випр.]. – К. : Світич, 2009. – 430 с.
2. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні // Дошк. виховання. – 1999. – № 1. – С. 6–19.
3. Бех І. Д. Виховання особистості. Сходження до духовності / І. Д. Бех. – К. : Либідь, 2006. – 273 с.
4. Дитина : прогр. виховання і навчання дітей від 3 до 7 років / наук. кер.: О. В. Проскура, Л. П. Кочина, В. У. Кузьменко. – К. : КМПУ ім. Б. Грінченка, 2003. – 327 с.
5. Закон України “Про дошкільну освіту”. – К.: Ред. журн. “Дошк. виховання”, 2001. – 33 с.
6. Запорожец А. В. Избранные психологические труды : В 2 т. Т. 1. Психическое развитие ребенка / А. В. Запорожец. – М. : Педагогика, 1986. – 320 с.
7. Концепция дошкольного воспитания / Г. Г. Кравцов, С. Л. Новосёлова, Л. А. Парамонова и др.– М.: НИИ дошкольного воспитания АПН СССР, 1989. – 48 с.
8. Концепция дошкольного воспитания (В. А. Петровский, В. В. Давыдов, А. М. Виноградова и др.). М.: ВНИК “Школа”, 1989. – 36 с.
9. Коментар до Базового компонента дошкільної освіти в Україні: [наук.-метод. посіб.] / наук. ред. О. Л. Кононко. – К. : Ред. журн. “Дошк. виховання”, 2003. – 243 с.
10. Малютко : прогр. виховання дітей дошк. віку / [Т. І. Поніманська, Л. В. Артемова, А. М. Богуш та ін.] ; відп. ред. З. П. Плохій. – К. : МО УРСР, 1990. – 256 с.
11. Савченко О. Я. Вихователь має знати і розуміти світ дитинства / О. Я. Савченко // Почат. шк. – 2008. – №4. – С.1–4.
12. Современные образовательные программы для дошкольных учреждений / Под ред Т. И. Ерофеевой. – М.: Изд.центр “Академия”, 2000. – 344 с.

Резюме. Проанализированы нормативные и программные документы дошкольного образования в аспекте решения задач гуманистического воспитания. Показано развитие проблемы воспитания гуманности у детей старшего дошкольного возраста в содержании дошкольного образования.

Ключевые слова: дошкольное образование, концепции дошкольного воспитания, образовательные программы, ребёнок старшего дошкольного возраста, воспитание гуманности, гуманистическое воспитание.

The summary. The normative and programme documents of the preschool education are analyzed in the aspect decisions of the humanistic education tasks. The development of the humanistic educational problems of the senior preschool children are shown in the matter of the preschool education.

Key words: preschool education, concepts of the preschool education, educational programs, a senior preschool child, education of humanity, educational humanistic education.

Одержано редакцією 16.12.2012 р.

ЗМІСТ

Білявцева О.В. Духовна культура молоді: реалії та перспективи.	3
Овадюк О.О. Українська етнопедагогіка – важливий компонент національної системи освіти України.	6
Свердлова Т.Г. Становлення системного підходу як методологічного засобу вітчизняної педагогіки.	14
Петрук Л.П. Освітньо-виховна діяльність братських шкіл України XVI-XVIII ст.	18
Крат І.В. Щодо питання про роль Едукаційної Комісії (1773 р.).	23
Тимочко І.Б. Громадсько-педагогічна діяльність культурно-освітніх діячів Волинських братств у системі розвитку загальноосвітніх тенденцій.	25
Литвинова Н.В. Професійна компетентність як об'єкт дослідження науковців.	30
Нечипорук Л.І. Професійна компетентність вчителя ноосферної школи.	33
Ліончук Р.А. Становлення гендерного підходу до освіти та виховання в Україні.	37
Останчук М.В., Останчук Л.С. Проектна діяльність при навчанні: історія, теорія, практика.	40
Совзар О.М. Основні напрями педагогічно-просвітницької діяльності Юліана Романчука.	44
Мельничук Л.В. Тенденції соціального розвитку зрілості молодших школярів 60-80 роки ХХ ст.	47
Курок В.П. Інженерно-педагогічна освіта в Україні в період 90-і рр. ХХ ст.- початок ХХІ ст.	50
Галатюк М.Ю. Ціннісно-мотиваційна компетенція у контексті діяльнісної теорії навчання.	53
Шахненко В.І. Нищення української мови як одна із причин руйнування української національної культури і наступної демографічної кризи.	57
Поніманська Т.І. Нормативно-методичні орієнтири гуманістичного виховання дітей старшого дошкільного віку.	63
Скрипник Н.І. Експериментальне вивчення вмінь старших дошкільників взаємодіяти з оточуючими.	68
Приймак О.П. Оптимальне поєднання методів навчання у процесі засвоєння учнями початкових класів табличних випадків арифметичних дій.	71
Шутяк В.Г. Початкове технічне моделювання з паперу і картону.	74
Симонович Н.В. Психолого-педагогічні передумови використання інтерактивних освітніх технологій в трудовому навчанні.	78
Грипич С.Н. Значення художньої літератури в розвитку особистої культури дитини.	82
Щетина Н.П., Литвин О.М. Методичні аспекти застосування ігрових технологій у графічній підготовці школярів.	86
Войтелева Г.О. Використання технологічної документації у процесі проектно-технологічної діяльності.	89
Войтко А.І. Моделювання професійної проби як підґрунтя професійного самовизначення учнів основної школи.	92
Лукашовська А.В. Стимулювання розвитку творчих умінь підлітків засобами української етнопедагогіки.	96
Яциур М.С. Підготовка майбутніх учителів технологій до профорієнтаційної роботи з учнями на основі алгоритму вибору професії.	100
Шевель Б.О. Використання інформаційно-комунікаційних технологій студентами педагогічних спеціальностей під час технічного проектування.	104
Лазаренко Н.Ю. Методика організації групової навчально-пізнавальної діяльності студентів на заняттях з практикуму в навчальних майстернях з технології приготування страв.	107
Бордюк В.М. Професійний розвиток майбутніх вчителів засобами мотиваційного тренінгу.	111
Петренко О.Б. Практика впровадження гендерного підходу у навчальний процес вищого навчального закладу.	115
Ковальчук Л.О. Педагогічний такт і тактика у контексті формування культури професійного мислення майбутніх педагогів.	120
Трофімчук В.М. Технічний дизайн – важливий етап підготовки майбутнього вчителя технологій до професійної діяльності.	127

<i>Шурин О.І.</i> До питання формування творчої особистості майбутніх учителів.	130
<i>Галай В.М.</i> Теоретичні аспекти формування професійної компетентності вчителів технологій.....	134
<i>Бордюк М.А., Шевчук Т.М, Бордюк Н.А.</i> Основні напрями формування знань про полімерні матеріали у майбутніх педагогів.	137
<i>Димченко С.С.</i> Духовне відродження особистості Богдана Депо в контексті розвитку Українського диригентського мистецтва.	142
<i>Відомості про авторів.</i>	147